

Vzdelávanie sestier a jeho vplyv na slovenské zdravotníctvo

Úvod

V slovníkoch slovenského jazyka sa pod pojmom ošetrovatelstvo chápe odborná starostlivosť o chorých. Ošetrovatelstvo nepredstavuje iba a výhradne praktické ošetrovateľské postupy, ale ide o zložitý myšlienkový proces, ktorý podmieňujú rôzne faktory. Ošetrovatelstvo je samostatný odbor, ktorého záujmom sú osoba, rodina a komunita v zdraví a v chorobe. Ošetrovatelstvo je založené na vedeckých poznatkoch overených výskumom a je charakterizované poskytovaním komplexnej ošetrovateľskej starostlivosti, upevňovaním zdravia, podporou zdravia, udržiavaním a podporovaním telesného, duševného a sociálneho zdravia, je zamerané na navrátenie zdravia. Centrom záujmu ošetrovateľskej starostlivosti je osoba ako celostná bio-psycho-sociálna bytosť nachádzajúca sa v určitom prostredí a v určitom stave zdravia. Ošetrovatelstvo je charakterizované holistickým prístupom k osobe, rodine a komunite. Ak vychádzame z koncepcie odboru ošetrovatelstva, potom jeho úlohou je udržiavať a podporovať optimálny stav zdravia u jednotlivých osôb, v rodine a v celej komunite, a to v rôznych životných situáciách. Je to aj prevencia ochorení, znižovanie negatívnych vplyvov rôznych ochorení na celkový zdravotný stav obyvateľstva. Ďalšou úlohou je poskytovať aktívnu a individualizovanú ošetrovateľskú starostlivosť metódou ošetrovateľského procesu, poskytovať ošetrovateľskú rehabilitáciu, monitorovať a uspokojovať potreby jedincov v súvislosti so zmenou zdravotného stavu a narušeným zdravím, poskytovať poradenstvo v starostlivosti osoby, rozpoznávať ošetrovateľské problémy, pracovať v oblasti výchovy k zdraviu, v praxi uplatňovať poznatky získané výskumom, riadiť a poskytovať ošetrovateľskú starostlivosť, ale i vzdelávať a pripravovať budúce sestry pre zdravotnícke povolanie.

Ošetrovateľská starostlivosť

Ošetrovateľskú starostlivosť poskytujú sestry v zdravotníckych zariadeniach ambulantnej a ústavnej zdravotnej starostlivosti a v prirodzenom sociálnom prostredí osoby. Podmienkou pre vykonávanie zdravotníckeho povolania sestry je získanie odbornej spôsobilosti.

Pre vykonávanie špecializovaných a certifikovaných pracovných činností je potrebné získať odbornú spôsobilosť na výkon špecializovaných pracovných činností a odbornú spôsobilosť na výkon certifikovaných pracovných činností v akreditovaných študijných programoch.

Sestra môže získať špecializáciu v záujme zvýšenia úrovne poskytovania ošetrovateľskej starostlivosti, ktorá je súčasťou zdravotnej starostlivosti, a to v akreditovaných špecializačných študijných programoch alebo certifikačnú prípravu v akreditovaných certifikačných študijných programoch.

Vzhľadom na neustály a dynamický rozvoj odboru ošetrovateľstva je významné a dôležité neustále, a teda sústavné vzdelávanie každého zdravotníckeho pracovníka, každej sestry. Sústavné vzdelávanie je priebežné obnovovanie a udržiavanie získanej odbornej spôsobilosti v súlade s rozvojom odboru ošetrovateľstva po celý čas výkonu povolania sestry.

Preto, aby sa sestra naozaj stala sestrou a mohla vykonávať toto povolanie s plnou odbornosťou a v súlade s etickými princípmi, právami pacientov a s dôrazom na maximálnu kvalitu a efektívnosť, musí povolanie sestry, t. j. odbor ošetrovateľstvo vyštudovať.

Minulosť

V minulosti sestry nadobúdali odbornú spôsobilosť ukončením úplného stredného odborného štvorročného štúdia ukončeného maturitnou skúškou na strednej zdravotníckej škole. Štúdium bolo určené pre absolventov základných škôl. Pretože však toto štúdium nespĺňalo kritériá smerníc EÚ, bolo k 01. septembru 2001 zrušené.

Na vybraných stredných zdravotníckych školách bolo aktivované vyššie odborné štúdium v odbore diplomovaná sestra, diplomovaná pôrodná asistentka. Súčasne s denným štúdiom bolo otvorené aj diaľkové štúdium pre sestry z praxe. Štúdium sa končilo absolventskou skúškou.

Významným krokom bolo schválenie koncepcie ošetrovateľstva v roku 1994, ktorá zadefinovala ošetrovateľstvo a vymedzila jeho ciele, predmet záujmu ošetrovateľstva ako vedy, hlavné úlohy, sieť pracovísk, pracovníkov, riadenie odboru a zameranie výskumu.

Súčasnosť

Sestra je jedno z piatich regulovaných povolání a svoje vzdelanie získala v odbore ošetrovateľstvo. Súčasná profesionálna príprava sestier reaguje na nové ekonomické a sociálne podmienky na Slovensku, reaguje aj na celosvetové trendy a požiadavky.

Odbornú spôsobilosť na výkon povolania môže získať:

- sestra v dennom vysokoškolskom bakalárskom štúdiu – prvý stupeň vysokoškolského štúdia, ktoré trvá najmenej tri roky a zahŕňa 4 600 hodín odbornej výučby pomerne rozdelenej na teoretickú a praktickú časť (60 %),
- sestra v magisterskom štúdiu – druhý stupeň vysokoškolského štúdia – so štandardnou dĺžkou 2 roky v dennej a v externej forme,
- zároveň stále aj v súčasnosti prebieha výučba na vybraných stredných zdravotníckych školách v odbore diplomovaná sestra.

Dlho očakávaná optimalizácia sústavy špecializačných odborov nepriniesla v roku 2018 želané zmeny. Podarilo sa aspoň zachovať špecializácie, ktoré boli a mali byť zo sústavy v rámci vzdelávania a vzdelania vypustené.

Získaná odborná spôsobilosť a výkon zdravotníckeho povolania nesie so sebou i kompetencie a prijatie zodpovednosti za svoje rozhodnutia. Minulý rok (2018) priniesol pre zdravotníckych pracovníkov všeobecne, no obzvlášť pre sestry a pôrodné asistentky legislatívne zmeny, ktoré priniesli sestrám nové kompetencie. Do platnosti vstúpila vyhláška č. 95/2018 Z. z., ktorá nahradila vyhlášku MZ SR č. 364/2005 Z. z., ktorou sa určoval rozsah ošetrovateľskej praxe poskytovanej sestrou samostatne a v spolupráci s lekárom a rozsah praxe pôrodnej asistencie poskytovanej pôrodnou asistentkou samostatne a v spolupráci s lekárom. Nová vyhláška je platná pre všetky sestry a pôrodné asistentky odo dňa 01. apríla 2018 a prináša zásadnú zmenu – delí sestry na štyri kategórie. Rozdelenie sestier však nie je jedinou zmenou. Platná vyhláška prináša i nové kompetencie, ktoré v konečnom dôsledku zlepšujú

postavenie sestry ako rovnocenného partnera lekára, a nie ako osoby podriadenej, ako sa to bralo doteraz.

Sestra nadobudla odbornú spôsobilosť pre povolanie sestra.

Sestra špecialistka nadobudla odbornú spôsobilosť na výkon špecializovaných pracovných činností a ošetrovateľskú starostlivosť poskytuje v príslušnom špecializačnom odbore.

Sestra s pokročilou praxou nadobudla odbornú spôsobilosť v magisterskom študijnom programe, špecializáciu v príslušnom špecializačnom odbore a následne aj získala najmenej 5-ročnú odbornú prax v príslušnom špecializačnom odbore.

Sestra pre riadenie ošetrovateľskej praxe – túto manažérsku pozíciu môže obsadiť sestra za rovnakých podmienok ako sestra s pokročilou praxou, avšak dodatok „pre riadenie ošetrovateľskej praxe“ odzrkadľuje činnosti, ktorým sa táto sestra bude venovať.

Štatistika

Ak nazrieme do štatistiky, k dátumu 25. január 2019 môžeme konštatovať, že pri počte 40 925 sestier a pôrodných asistentiek s aktívnou a platnou registráciou je v teréne pri pacientoch a prijímateľoch ošetrovateľskej starostlivosti 23 162 sestier s najvyšším ukončeným stredoškolským vzdelaním; 5 187 diplomovaných sestier a pôrodných asistentiek, 6 595 bakalárok ošetrovateľstva a pôrodnej asistencie, 5 838 sestier a pôrodných asistentiek s ukončeným magisterským stupňom vzdelania. Iba 32 sestier a pôrodných asistentiek z počtu 40 925 má zaznamenané vzdelanie v treťom stupni vysokoškolského štúdia v odbore ošetrovateľstvo (PhD.) a rigoróznou skúškou ukončené vzdelanie v odbore má 119 sestier.

Požiadavky na profesiu sestry

Sestra je osoba, ktorá získava absolvovaním vzdelávacieho programu kvalifikáciu na výkon povolania sestry vo všeobecnej ošetrovateľskej starostlivosti, registráciu či zákonnú licenciu na vykonávanie praxe. Podľa súčasných ustanovení spĺňa sestra odbornú spôsobilosť na výkon:

- odborných činností v odbore ošetrovateľstvo získaním vysokoškolského bakalárskeho alebo magisterského vzdelania a vyššieho odborného vzdelania v odbore ošetrovateľstvo;
- špecializovaných pracovných činností získaním diplomu o špecializácii v príslušnom špecializačnom odbore v rozsahu určenom akreditovaným špecializačným študijným programom;
- certifikovaných pracovných činností získaním certifikátu v rozsahu určenom akreditovaným certifikačným študijným programom.

Pre získanie odbornej spôsobilosti na výkon povolania sestry sú v súčasnosti možnosti štúdia rôzne, viac či menej prispôsobené potrebám praxe. Odbor diplomovaná všeobecná sestra je denné pomaturitné vyššie odborné štúdium určené pre absolventov akýchkoľvek stredných škôl s maturitou. Odbor je určený pre dievčatá i chlapcov a štúdium je možné na vybraných stredných zdravotníckych školách. Štúdium je ukončené absolventskou skúškou.

Odbor ošetrovateľstvo je trojročné vysokoškolské štúdium v dennej forme, kde kritériom pre prijatie je aj úspešné absolvovanie úplného stredného vzdelania alebo úplného stredného odborného vzdelania a úspešné vykonanie prijímacej skúšky. Denná forma bakalárskeho štúdia v programe ošetrovateľstvo, pôrodná asistancia je obsahovo, rozsahom a organizačne koncipovaná v zmysle smerníc Európskej únie na regulované povolania tak, aby absolventi získali spôsobilosť na výkon povolania sestry alebo pôrodnej asistentky.

V externej forme je podmienkou ukončené úplné stredné odborné vzdelanie v študijnom odbore zdravotnícky asistent, aktívny výkon povolania zdravotnícky asistent na ustanovený pracovný čas v zdravotníckom zariadení na Slovensku. Externá forma bakalárskeho štúdia v programe ošetrovateľstvo, je obsahovo, rozsahom a organizačne koncipovaná v zmysle smerníc Európskej únie na regulované povolanie tak, aby absolventi získali spôsobilosť na výkon povolania sestry.

Externá forma magisterského štúdia v programe ošetrovateľstvo je určená pre absolventov bakalárskeho štúdia v programe ošetrovateľstvo. Študent po celú dobu magisterského štúdia pracuje v odbore. Štúdium sa realizuje podľa harmonogramu externého štúdia, je založené na kreditovom systéme.

Absolventi bakalárskeho štúdia v programe ošetrovateľstvo, pôrodná asistancia sa uplatnia v primárnej, sekundárnej a následnej zdravotnej starostlivosti ako sestry, pôrodné asistentky. Absolventi externého magisterského štúdia v programe ošetrovateľstvo sa uplatnia v oblastiach zdravotnej starostlivosti, v riadení a kontrole, vzdelávaní a vo vedeckej práci, prevencii a výchove k zdraviu, zdravotnom poisťovníctve, verejnej a štátnej správe.

Slovenská komora sestier a pôrodných asistentiek zo svojich analýz opakovane poukazuje na to, že nielen v nemocniciach je nedostatočný počet sestier, rovnako nie je dostatočný počet študentov, pre ktorých po ukončení štúdia v odbore ošetrovateľstvo je toto povolanie, povolanie sestry natoľko atraktívne, aby ostali v systéme poskytovania zdravotnej starostlivosti na Slovensku. Aj z analýzy Inštitútu zdravotnej politiky vyplýva, že do výkonu zdravotníckeho povolania sestry nastupuje len 44 percent absolventov, ktorí ukončili bakalársky študijný program ošetrovateľstvo v dennej forme štúdia.

Podľa Centra vedecko-technických informácií SR http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-vysoke-skoly.html?page_id=9596 vysoké školy uvádzajú štatistické ročenky školstva vždy vo februári príslušného akademického roku. Trend počtu absolventov ošetrovateľstva má mierne stúpajúcu krivku, avšak počet absolventov, ktorí sa naozaj zaradia do systému poskytovania zdravotnej starostlivosti a zotrávajú v ňom, má tendenciu klesajúcu. Pokiaľ v akademickom roku 2015/2016 bolo 530 absolventov, v ďalšom akademickom roku to bolo 602 a v 2017/2018 bol počet absolventov 672, štatistický výstup z registra sestier a pôrodných asistentiek hovorí o tom, že zo systému v období medzi septembrom 2015 a augustom 2016 odišlo 2 628 SaPA, zapísalo sa doň 1 030 SaPA. Za obdobie september 2016 až august 2017 bol počet odídených SaPA zo systému poskytovania zdravotnej starostlivosti 2018 a novozapísaných SaPA iba 985. Alarmujúci je počet odídených zo systému v období september 2017 až august 2018, a to 3 125, pri novovstúpených poskytovateľoch ošetrovateľskej starostlivosti iba 1 412. Z týchto všetkých počtov je potrebné zamyslieť sa i nad tým, že zo zapísaných sestier a pôrodných asistentiek nejaké percento v krátkom čase začalo vykonávať svoje povolanie mimo územia Slovenska.

Zvýšenie počtu absolventov

Pre zvýšenie atraktivity povolania sestry je potrebné zatriktívniť, ale i udržať vysoký štandard odbornosti štúdia tohto povolania, udržať a zvyšovať štandard na vysokých školách, ktoré sú akreditované pre výučbu odboru ošetrovateľstvo a pôrodná asistencia. Je dôležité nezamieňať povolanie sestry za praktickú sestru = zdravotnícky asistent s inou = nižšou úrovňou vzdelania, s inými odbornými znalosťami, kompetenciami.

Pre zatriktívnenie samotného štúdia ošetrovateľstva sa do popredia dostávajú rôzne motivačné štipendiá od budúcich zamestnávateľov, ktorí si aj takýmto spôsobom vedia zaistiť budúci personál. Rovnako je pre budúcich absolventov dôležité vedieť, aké podmienky pre výkon povolania ich v praxi čakajú, zaujíma ich i finančné ohodnotenie. Odmeňovanie je vážnym problémom, ale nie jediným. Fungovanie zdravotníctva ako takého otvára množstvo otázok. Pre štúdium v odbore ošetrovateľstvo je nutné prijať opatrenia na zvýšenie počtu študentov, opatrenia, ktoré nie iba navadia budúcich študentov na štúdium, ale i podporia ich rozhodnutie zotrvať v povolaní sestry na Slovensku, hoci aj hneď za hranicami územia Slovenskej republiky je finančné ohodnotenie našich kvalitných a žiadaných absolventov viac ako atraktívne.

K výkonu povolania sestry patrí i sústavné vzdelávanie pre obnovovanie a prehĺbovanie si už získanej odbornej spôsobilosti. Sústavné vzdelávanie hodnotí komora v súvislosti s platnou legislatívou vyhlášky 366/2005 Z. z. vyhlášky o kritériách a hodnotení vzdelávania zdravotníckych pracovníkov, a to v pravidelných päťročných cykloch.

Záver

Ošetrovateľstvo je jeden z mála odborov, ktorého sa bude minimálne dotýkať automatizácia do budúcnosti. Preto je nevyhnutné ich vzdelávaniu venovať dostatočnú pozornosť, aby sme ich dokázali udržať v systéme poskytovania zdravotnej starostlivosti.

Tento článok je súčasťou projektu Politiky zamestnanosti realizovaného Inštitútom zamestnanosti. Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu v rámci OP EVS .

Merateľný ukazovateľ: P0587, máj 2019

Súvis s projektom:

V aktivite starnutie sme sa zaviazali, že opíšeme pokles pracovníkov v zdravotníctve, tento materiál podľa opisu analyzuje súčasný stav vzdelávania ošetrovateľského personálu v zdravotníctve, ako jedného z najdôležitejších indikátorov pre budúci stav ošetrovateľského personálu.